

ձակ երևոյթները կեանք առած, խանդավառման զօրութիւն, ծաղկում պատկերներու՝ ինքնարժէքի և բնական, ամէն տեսակ զգացողութեանց բաղադրութիւն, ամենէն շատ սակայն սրտի բարախում և յուզում, սիրոյ արտազերում, խռովքի ու տաքնապի վշտակոծ կակիծներ: Ո՛հն ալ կը յայտնէ հոգիի այս վրդովումները. բեկբեկուած ո՞՞մ մըն է, կարծես միութիւն չունի, զգացումներու ժայթքումի արդիւնք է. ուժեղ՝ առանց ճիգի, հոսող, ընդվզող և երգող, մայլ գոյներով, ճկուն՝ բայց խիստ: Պարբերութիւնը երկար՝ բայց կտրատուած ենթարկումներով, որոնք սակայն կը շու-

թափեն, շարժումը ուժովցնելու և աւելցնելու համար: Դերդաշնակութիւնը առաջ կու գայ բառերու մերձեցումէն, առանց փնտրուած և աշխատուած ըլլալու, աւելի կը զգացուի քան թէ կը լսուի, այսպէս զրելու համար կանոններ չկան, ինչպէս չկան խանդ և զգացում ունենալու համար: Եթէ Հ. Ալիշան ուզէր, տոկալ զգայականութեան թափին, եթէ զարգացնէր անկէ զոյացող արուեստը, մենք կ'ունենայինք բնարեքութիւն մը աւելի համաժառել, աւելի համահասար և աւելի գեղեցկագիտական:

Հ. Կ. ՔԱՊԵՐՆԱՆ

ԱՍԼԵՒԱՅԼԻՔ

Կ. ՊՈԼՍԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԸ

Մօրիս Բիգոր Revue Mondiale 22 թիւին մէջ կը խօսի Կ. Պոլսի թանգարաններուն վրայ, որու սրահներէն շատեր տակաւին փակ են հանրութեան: Ինք աս կայն շնորհիւ Հալիլ Պէյի՝ ընդհանուր վերահսկողին ազնուութեան, կրցեր է այցելել, սքանչանալ ցուցադրուած թանկագին զանձերուն վրայ և իր տպաւորութիւններն արտայայտել այդ թերթին մէջ: Երախագութէն վերջ՝ ուր զետեղուած են Ասորեստանի արուեստին պատկանող պոքրիւք շիրմարկղներ, ինչպէս նաև տորական, յոնիական և կորնթեան սիւններ խոյակներով հանգերձ, այցելուն կ'անցնի Զինիյի-Քեօլի՝ ուր իսլամ արուեստի շքեղ ու հետաքրքրական հաւաքածոներ ցուցադրուած են:

Այցելուին ուշադրութիւնը կը գրաւեն որմերու վրայ ազուցուած մայրիկեմ ապակիները, հիմակ ալ անմասնելի խիտ կապոյտ գոյնով թուրք և պարսկական դրուագուած ու յարգի քարերով պննուած զինուորական սաղաւարտներ, որ իսլամ նշանաւոր պետական անձերու պատկա-

նած են: Սրահ մը ամբողջովին նուիրուած է նուրբ աշխատուած և զարդանկարուած յախճապակիներու. ուշադրութիւնդ կը գրաւէ նաև սպիտակ կնէ աղբիւրակ մը՝ խնայարէ խորքով, որ ճաշակի և աշխատանքի փոքրիկ զարմանալիք մըն է, մանրաքանդակի գլուխ գործոց մը:

Աւելի երկար և լուրջ այցելութիւն կը պահանջէ նախկին Գեղարուեստից դպրոցը, ուր հաւաքուած են ասորա-բարեւական ու հեթանոս հնութիւններն, ինչպէս նաև քարէ յուշարձաններ՝ հարթաքանդակ, արձան, կոթող, որոնք Արեւելի հին ժողովուրդներու կը պատկանին:

Այս բաժնին մէջ ինծի տաաջնորդեց Էատ Պէյ, յայտնի ասորագէտը: Երախագութիւն մէջ մարդ կը հիանայ բազմաթիւ արձանազրութեանց վրայ՝ որ կը խօսին Ասորեստանի պետութեան վրայ՝ սկզբնաւորութենէն մինչև անկումը. յետոյ անցնելով ուրիշ սրահներ՝ որ դեռ կարգադրուելու վրայ են, տեսայ թանկագին զանձեր՝ ճոխ հետքեր այդ հին ու նորացեալ քաղաքակրթութեան. մարդ լի յար-

գանձող, ուրախութեամբ, միանգամայն և խոր յուզումով կը նկատէ ու կը դպչի այդ հոյակապ թեւաւոր ոգիներուն՝ ոմանք քանդակուած, ուրիշներ փորագրուած քարեր ջարի վրայ, և որոնք պատկանեալն Նիկուէի թագաւոր Ասոր Նասիր Բաւի. ատոնք գտնուած են Տիգրիսի մօտերը՝ Նեմրոտի մէջ և յետին քննութեանց համաձայն կ'ընծայուին Քրիստոսէ առաջ 900ի ժամանակամիջոցին:

Կը տեսնես նաեւ բազմաթիւ կոթողներու տողանց մը. կոթող մը կը պատկանի Սաղմանասար Գ.ի՝ Նիկուէի թագաւորին, որդի Ասոր Նասիր Բաւի և զորանչ Շամիրամի՝ որ հարսն եղաւ Ասորեստանի թագաւոր Նինոսի. այս կոթողն իր արձանագրութեամբ ամենակարեւոր վաւերացի մըն է: Բաղդատելով զայն Նինոսի և Շամիրամի որդի Նինոսի կոթողին հետ, մարդ կը հարկադրուի հաստատել Շամիրամի գոյութեան և թագաւորութեան ճշմարտութիւնը՝ զոր ոմանք լուկ զրոյց կը նկատեն: Ուրիշ կոթող մըն ալ կը պատկանի Նիկուէի թագաւոր Սենքերիմի՝ որ պաշարել փորձեց Երուսաղէմը, Ը. դարուն Ն. Ք. Վ. կայ կոթող մըն ալ որ կառուցուած է Բաբելոնի մէջ ճամբու մը բացման առթիւ և շահագրգիռ արձանագրութիւն մ'ունի՝ որ կ'ըսէ. « Ով որ տուն մը շինէ և ճամբուն վրայ տան տանիքը բարձր ըլլայ թագաւորին սահմանած գինէն, տան տէրը կախաղան ելլելու կը դատապարտուի »: Էստառ Պէյ կ'ըսէ որ Եփրատի մօտերը գտնուած է խոշոր և զրեթէ ամբողջական որմաղրուազ մը, որ կը ներկայացնէ բաբելական շքեղ կայսերական կառոյ մը՝ որուն լծուած են ասորեստանցի գերի մարտիկները: Հուսկ ցոյց տուաւ նաեւ կոթող մը որ կը պատկանի Ուրի դարուն՝ 2300 տարի Քրիստոսէ առաջ:

Բաբելական հնութեանց նուիրուած սրահներուն մէջ ցուցադրուած են կիտուածանկար կանաչ կամ կապոյտ խցեղէն անօթներ. ասոնք կը ներկայացնեն վագրերու և ձիերու պատկերներ և մեծ

մասամբ Նաբուգոդոնոսորի ժամանակէն են ու շատ լաւ պահպանուած:

Նկատելի կէտ մըն ալ. Կ. Պոլսի ափական հնութեանց թանգարանը աշխարհիս առաջինն է որ հեթեան արուեստի գործեր կը բովանդակէ: Հեթեան կայսրութիւնն ահաւոր եղաւ և կանուխ քան ասորա-բաղդէականը: Փոքր Ասիոյ հասարական ճոխութեամբ բեղուն հողն ալ մեզի՝ ի. դարու մարդերուս, կը յայտնէ այդ կայսրութենէն իբր աւանդ թողուած զուլա-գործոցներ. մաղթենք որ հեթեան խորհրդանիշ գրերը մօտ տեսնէն ընթերցելի ըլլալով մեզի թոյլ տան թափանցել այդ ասիական հին քաղաքակրթութիւնը:

Հեթեան յիշատակարաններու մէջ առանձնակի ուշադրութիւնիս կը գրաւէ իրենց մէկ աստուածին մեծղի արձանը Ն. Ք. Ը. դարու պատկանող, ինչպէս նաեւ Տալու հեթեան թագաւորինը (3000 Ն. Ք.), որուն ջարէ ժանեակը՝ փորագրուած խղճմարտ և անստգիւտ ներութեամբ, արդի նոր-գերմանական դպրոցի պատկանող քանդակագործի մըն ալ մտահոգութիւն կը պատճառէ:

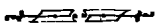
Թանգարաններու ամէնուն մատչելի բաժնին մէջ դուրին է տեսնել Եփրատի գետի աստուածացումը, խորաքանդակ, Զմիրախոյ ճովերբ գանուած. Ալիքստոկրի շիրմարկ կոչուածը (Գ. դար Ն. Ք.). այս վերջինս յունական տաճարի մը զծագրութեամբ է, իր ծածքը ուղղանկիւն տանիքի ձևով է. չորս կողերուն վրայ պատկերացուած են հին պատմութենէն տեսարաններ. երկար կողերէն մէկուն վրայ քանդակուած է յունաց ու պարսից միջև պատերազմ մը. փորագրութիւնը շատ մաս ներակրկիտ է այնպէս որ կը գանազանուին նոյն իսկ ռազմիկներու մատուրներն և եղունգները. արուեստագէտը կրցեր է մեծ ճարտարութեամբ ներկայացնել մարդոց ամբոխ մը, ճակատամարտ մը, անձերու, զէնքերու, ձիերու քաղմութիւն մը, առանց սակայն մարտի խառնուրդը շփոթ իրարանցումի փոխելու: Ասոր հանդիպակաց կողին վրայ քանդակուած է առիւծի ու

եղնիկի որսորդութիւն մը. հոս ալ շատագոյնութեան կատարելութիւնը զմեզ գերազանցօրէն կենդանի տեսարանի մ'առջեւ կը դնէ: Փորձը կողերէն մէկուն վրայ նորէն պատերազմի պատկեր մը կայ. իսկ միւս կողին վրայ յովազի որսորդութիւն մը:

Շէնքի առաջին յարկին մէջ կը գտնուի արդէն իսկ ծանօթ և նշանաւոր Միլոնի պղինձը, կանգնած մարմարէ պատուանդանի մը վրայ: Սքանչիի են նաև Դասպուրի մոսմիսն և արկղը՝ Սիդոնի պեղումներուն աստիճանը. կան նաև հռոմէական քանդակներ, ըմբշամարտիկ մը, զարիադիտներ, սրահ մ'ամբողջ նուիրուած է Աստղիկի զանազան դիրքով ներկայացողներուն. հուսի՛ գլուխ գործոցներու ժողովածոյ մը, ժառանգութիւն պեղիկեան Յունաստանի դասական գեղեցկութեան, ամփոփուած է կ. Պուսի թանգարանի քանդակներու պալատին գետնայարկ սրահներուն մէջ:

Կ. Պուսի թանգարաններուն այցելութիւնը՝ շահագրգիռ և կրթական, միաժամանակ նոր հմայք մըն ալ կը յաւելու: Արեւելքի արդէն իսկ ծանօթ դութանքին, և մեզ կը յայտնէ անոր իմացական և արուեստական հանճարին նորագիւտ գանձերը:

* * *

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՍԱՐՈՒԹԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱԽՈՐ ԱՂՋԻԿԱՆ ԵՒ ԻՐ ԳԱՂՏՆԻՓԸ
ՎԻԵՆԱ ՄԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ 1924

Դեռ վերջերս կարգացի ՍԱՐՈՒԹԱՆԻ խորհրդատու աշխիկն և իր ցարդոնքը վէպը, առնուած պոլսական բարբերէն: Ընթերցումը լինցնելէն յետոյ մարդ կը մտածէ թէ հեղինակն ինչ դիտում ունեցեր է այդ գրքը գրելով... անշուշտ կ'ենթադրեմ փափագած է հաճելի պատմութիւն մ'ընծայել հասարակութեան՝ ժամանցի հա-

մար: Ամենօրեայ պատահող դէպքեր գրի առնուած են այնպէս ինչպէս կը յայտնուին իրենց պարզութեան ու փոքրիկութեանը մէջ: Կովկասարձակ երիտասարդ մը Պոլիս ճամբորդելուն՝ գործի բերումով, ուր իր ուսումնի ալ առած է, կը ծանօթանայ աղջկան մը՝ դաստիարակուած Զուիցերիա մայրապետներու ըով և որոնցմէ կրօնական շատ խիտ գոյն մըն ալ ժառանգած է, այդ ծանօթութիւնը քիչ քիչ սիրոյ կը փոխուի և հուսկ կը սահմանուի քառասունութեան օրը. աղջիկը սակայն հարսաւորուելու նախօրեակին կը հրաժարի ամուսնութենէ ինչպէս ըրած էր անկից տարիներ առաջ՝ իտալացիի մը հետ. կը հրաժարի որովհետեւ կը վախէ թէ արդեօք պիտի կարենայ սիրել: Ինչպէս տեղի կ'ունենայ այս փոփոխութիւնը աղջկան մէջ. ինչ էական գործութիւններ կը ներգործեն... Միայն աղջկան մայրապետներու ըով ստացած դաստիարակութիւնը պատմել խնդիրը չի լուծեր, այդ նորոյթի և հանդերձեղէններու շքեղութեան ու շոյալութեան բծախնդիր աղջկան մէջ գոյացող միատրիստան տարրը միայն բաւական չէ իրը լուստարանելու, ապա թէ ոչ մայրապետներու ըով դաստիարակուած բոլոր աղջիկներն ալ նոյն վիճակին պիտի յանգէին. աղջկան մէջ տեղի ունեցած ընդդիմադիր ոյժերու պայքարը մնացեր է իրը զաղտնիք՝ երաշխաւորելու գրքին վերադիրը և չպարզելու խորհրդաւորութեան ըողը. միայն, ամենէն վերջ, հեղինակը բժիշկի մը խօսքով ներկայացուցած է այդ դիպումը իր արտաբանական երեւոյթ, որուն քննութիւնը՝ մտածած ըլլալու է, աւելի արտաբաններու կը պատշաճի քան գրագէտի մը: Հեղինակը չէ ուզած մերձեւել իրերուն, դէպքերուն, բնութեան նկարագրութեան՝ գեղեցկագիտական տեսակէտով, անոնց պարզութիւնը չխանգարելու համար. նկարագիր յատկանշող տիպարներ չէ դրած վասն զի դէպքերը ամենօրեայ կեանքէն առնուած են և ամէն օր գործողները ընդհանրապէս սովորական տիպարները կ'ըլլան. յետոյ վէպը երկու